

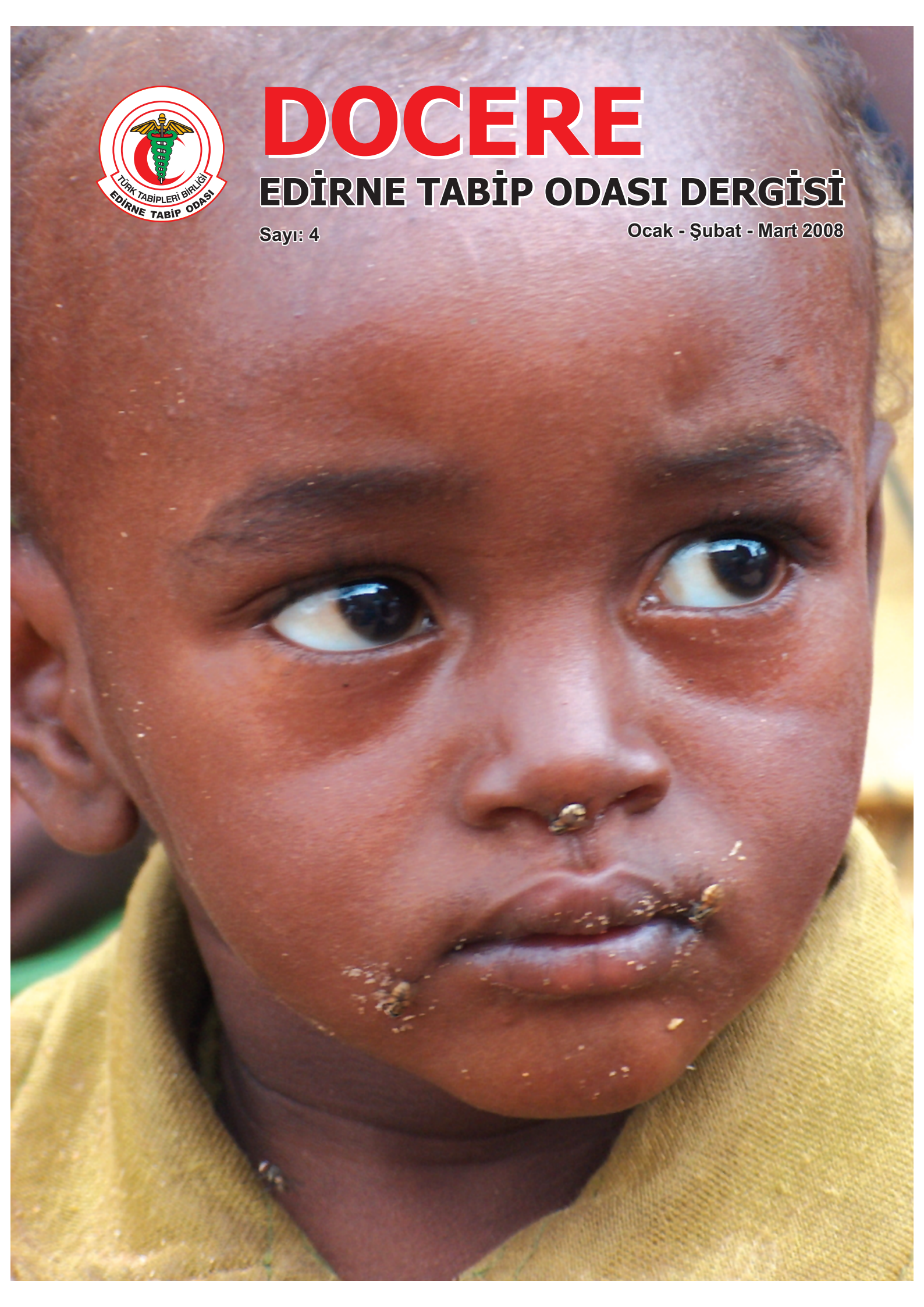

DOCERE

EDİRNE TABİP ODASI DERGİSİ

Sayı: 4

Ocak - Şubat - Mart 2008

**1 ŞUBAT 2008 TARİHİNDE;
TTB MERKEZ KONSEYİ, ÇANAKKALE, KIRKLARELİ, TEKİRDAĞ TABİP ODALARI,
GENEL PRATİSYENLİK ENSTİTÜSÜ BÖLGE KOORDİNATÖRLERİ OLARAK
EDİRNE TABİP ODASI'NIN EV SAHIPLIĞINDE GERÇEKLEŞTİRDİĞİMİZ
MARMARA BÖLGESİ TABİP ODALARI TOPLANTISINDA ÜLKE VE SAĞLIK
SORUNLARI TARTIŞILDI...**

Su, suyun halk sağlığı ve enfeksiyon hastalıkları açısından önemi ve özelleştirilmesinin sakıncaları konulu panel, Prof.Dr.Faruk YORULMAZ, Doç.Dr.Şaban GÜRÇAN ve Edirne Tabip Odası Başkanı Dr.Memet AKBAL'ın katılımlarıyla 25 Şubat 2008 tarihinde Tabip Odası Lokali'nde gerçekleştirildi.

KÜNYE

Edirne Tabip Odası Dergisi
DOCERE
Üç Aylık Mesleki Kültürel Dergi
Sayı: 4 / Ocak-Şubat-Mart 2008

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Edirne Tabip Odası Adına
Dr. Memet AKBAL
Edirne Tabip Odası Başkanı

Kapak Fotoğrafı:
Dr. Gamze VAROL SARAÇOĞLU

Editör:
Dr. Mevlüt YAPRAK

Yayın Kurulu:
Dr. Mevlüt YAPRAK
Dr. Gamze VAROL SARAÇOĞLU
Dr. Ertuğrul TANRIKULU
Dr. Tolga TEMEL
Dr. Erhan AKSOY

Web Adresi:
www.edirnetabipodasi.org

E-posta:
etomail@gmail.com

Adres:
Mithatpaşa Mah. Balıkpazarı Cad. Atlı İş Merkezi Kat:2
No.:48-68 / EDİRNE

Telefon:
0284 225 13 77

ISSN 1307-4180

"Docere" dergisinin tüm hakları Edirne Tabip Odası'na aittir. Dergide yayınlanan yazılardan yazarları sorumludur.

ÜCRETSİZDİR.

Dizgi ve Basım Yeri:
Eser Matbaacılık Koll. Şti. - Edirne
0284 225 18 12

İÇİNDEKİLER

"Merhaba" Memet AKBAL	2
"İşyeri Hekimliği Temel Eğitim Sertifika Programı" Tolga TEMEL	3
"Tuz-la" Ertuğrul TANRIKULU.....	4
"Su Özelleşince Bolivya'da Neler Oldu?" Mevlüt YAPRAK	5
Gogol "Deli" Kitapları Mevlüt YAPRAK	6
Fotoğraflar Nebi DADALOĞLU	10
Şiir Nebi DADALOĞLU	11
"Kara Kıta'da SUDAN, SUDAN'da Havadan Sudan" Gamze VAROL SARAÇOĞLU	12
"Güvercinleri Sevindirir" Behçet AYSAN	16

Değerli Meslektaşlarımız,
14 Mart Tıp Bayramınızı
En içten dileklerimizle
Kutlarız...

Edirne Tabip Odası

MERHABA

Kurumsallaşmasını ve standartlarını oluşturamamış bir tıp ortamında, dergimizin yeni sayısı ile tekrar birlikteyiz. Dergimizin hazırlanmasında ve sizlerle buluşmasında emeği geçen arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Daha önceleri genellikle bir gün olarak kutlanan 14 Mart Tıp Bayramı, bir süredir sağlık ve sağlıkçılar ile ilgili yeni düzenlemeler nedeniyle bir hafta olarak kutlanmaktadır. Daha doğrusu bir hafta boyunca sağlıkta yaşananlar değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bir hafta boyunca sağlık çalışanları bir araya gelerek hem sorunlarını paylaşmakta hem de eğlenmeye çalışmaktadırlar. Edirne Tabip Odası olarak bu yıl da hekim arkadaşlarımızla bir arada olabilmek için çok sayıda bilimsel, kültürel ve sportif etkinlik düzenledik. Tüm emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Son yıllarda sağlık alanında yaşanan olumsuzluklar ne yazık ki 14 Martların daha çok sorunların tartışıldığı günlere dönüşmesine neden olmuştur. Olumsuzluklar hem sağlık çalışanlarını hastalar ile karşı karşıya getirmekte, hem de etik sorunların ve sağlık çalışanları arasında huzursuzluğun artmasına neden olmaktadır. Çalışma barışımız bozulmaktadır. Sağlık yöneticilerinin sık sık, sağlık çalışanlarının sağlık sistemindeki aksaklıkların temel nedeni olduğu dile getirilmeleri ve onları hedef gösterilmeleri, sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin turmanmasında en önemli etkidir.

Çağımızda neo-liberal politikaların etkisi ile yaşamın niteliği değiştirilmektedir. En önemli görevi insanlara nitelikli bir yaşam sunmak olan sosyal devlet bildik kalıbından çıkarılarak değiştirilmeye çalışılmakta ve yok edilmek istenmektedir. Duyarlı örgütler insanların nitelikli bir yaşam sürdürebilmesi için mücadelesine devam etmelidirler. Tabip odaları ve tabipler de bu mücadelenin dışında kalamazlar. Sağlık tanımı 'sosyal yönden tam iyilik hali' kabullenimi, nitelikli bir yaşam olmadan sağlığın olamayacağını ortaya koymaktadır. İnsanların yaşam standardının yükseltilmediği bir ortamda tam iyilik halinin yakalanması mümkün değildir.

Mesleki dayanışma içinde, birlikte mücadele ederek, baskı ve şiddetten uzak, gelecek kaygımızın olmadığı, bilimsel sağlık hizmetini özgürce sunabileceğimiz bir sağlık ortamı dileği ile tıp bayramınızı kutluyorum.

Dr. Memet AKBAL
Edirne Tabip Odası Başkanı

İŞYERİ HEKİMLİĞİ TEMEL EĞİTİM SERTİFİKA PROGRAMI

26 Ocak-2 Şubat 2008 tarihleri arasında Edirne Tabip Odası, TTB ve Trakya Üniversitesi iş birliğiyle Edirne'de düzenlenen İşyeri Hekimliği Temel Eğitim Sertifika Programı başarıyla tamamlandı. Farklı illerden gelen 103 meslektaşımızın katıldığı kursta il içi ve dışından, kamu ya da özel çeşitli kurum ve kuruluşlardan, üniversitelerden hekim, psikolog mühendis gibi alanında uzman 25 kişi eğitimci olarak görev aldı.

Amacı; işyeri hekimi olarak çalışacak hekimlere işçi sağlığı hizmetlerini sunabilmek için sahip olmaları gereken temel bilgileri kazandırmak olan programının ilk aşaması internet aracılığı ile gerçekleşmişti. İkinci aşamada 26 Ocak-02 Şubat tarihleri arasında yüz yüze eğitim yapıldı. TTB'nin üniversitelerle işbirliği ile gerçekleştirdiği bu program yaklaşık iki yıllık özverili bir çalışmanın ürünüdür. Emeği geçenlere teşekkürlerimizi sunuyoruz. Katılımcı hekim arkadaşların ve değerli eğitimcilerimizin çok olumlu geribildirimleri bizleri çok mutlu etti.

Nicedir ülkemizde, sağlıkla ilgili çok önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Her sabah Sağlıkta Dönüşüm adı altında sağlıkla ilgili yeni bir uygulamayla karşılaştığımız bu günlerde, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda da acı olaylar yaşamakta ve yetkililerin en iyi ifadeyle akıl almaz açıklamalarıyla karşılaşmaktayız.

İstanbul'un göbeğinde, Davutpaşa'da patlayıcı üreten bir fabrika kurulabiliyor, hiçbir önlem almadan ruhsatsız çalışabiliyor. Acı sonucu biliyoruz. Binlerce işçinin çalıştığı Tuzla tersanelerinden sadece iki tanesi ruhsatlı olabiliyor. Sonuç; insanlarımız birer ikişer hayatlarını kaybediyor. Bu korkunç tablodan belki de daha korkutucu olan, bu olaylarla ilgili açıklamalardır: ***Bu işyeri zaten ruhsatsız... Vatandaş ihbar etmiyor ki biz nereden bilebiliriz... Sendikalar siyaset peşinde... Gereken tüm tedbirler alınacaktır... Herkes sorumlu davranmalı, bu acı olayı istismar etmemelidir...*** diye başlayan ve inceleme komisyonlarının kurulduğu müjdesi ile devam eden duyarsız, samimiyetsiz, kalitesiz, inandırıcılığı olmayan açıklamalar.

Evet, manzara korkutucu; çünkü ülkemizde yılda yaklaşık 80.000 iş kazası bildirim yapılmakta ve bun kazalarda 1600 insanımız yaşamını yitirmektedir. Korkutucu, çünkü bu gerçeği bilen, bilmesi gereken yetkililer ***'işverenler üzerindeki işçi sağlığı ve iş güvenliği yükünü azaltacağız'*** açıklamasını yapabilmektedir.

Hangi yükten bahsediyoruz! Böyle bir yükün olmadığı apaçık ortada değil mi? Ülkemizde 50 ve üzeri işçi çalıştıran işyerlerinin halen 15.000'den fazlası asgari iş sağlığı ve güvenliği konusunda yasal zorunlulukların gereğini yerine getirmektedir. Ve sorumlu olanlar gerekli denetimi yapmayarak ve mevcut yasaları uygulamayarak buna göz yummakta ve yaşananların sorumluluğuna en azı ile ortak olmaktadır.

Herkes, gerçekten herkes, sorumlu davranmalı... Onurlu olmalı... Dürüst olmalı... İşini yapmalı yap(a)mıyorsa çekip gitmeli, gitmez ise gönderilmelidir. Yetkililerden beklenen, en azından sorumluluklarını yerine getirmeleri, mevcut yasaları uygulamalarıdır. Tablo ortada iken koşulları daha da ağırlaştırabilecek, yeni felakete zemin hazırlayacak düzenlemelerden derhal vazgeçilmelidir. Sağlıklı çalışma ortamı çalışanlar için bir lüks olarak görülemez.

Bizler, TTB tarafından yürütülen İşyeri Hekimliği Temel Eğitim Sertifika Programının bu konuya önemli katkılar sağladığını düşünüyoruz. Sertifika programlarına katılmış binlerce hekimimiz ve deneyim ve birikimlerimizi aktarmaya hazırız.

Sağlıklı, onurlu çalışma ve yaşama hakkının korunması ve geliştirilmesi için, sağlıkla ilgili tüm alanlara önemli katkılar sunduğunu, bilgi ve birikimimizi artırdığını düşündüğümüz bu bilimsel etkinliğin Edirne'de yapılmış olması bizleri ayrıca mutlu etmiştir. Emeği geçen tüm kurum ve kuruluşların, katılan ve katkıda bulunan herkesin eline sağlık.

Dr. Tolga TEMEL

TUZ-LA...

Şehrin ortasında, hem de en modern en gelişmiş bir şehrin ortasında, yirmi üç can patlıyor. Sesimi duyan var mı? Bu patlayan insanlar üç otuz paraya sigortasız ve aslında yok çalışıyorlar. Çünkü kanunlara göre orada yoklar, orada öyle atölyeler de yok, orada aslında kanun yok kural yok. Peki ne var, rant var, vahşi kar isteği var, benim adamım düşüncesi var, hadi canım ne olacak ki var. Sesimi duyan var mı? Masraf olmasın diye otobüse binmeyip işine (cinayet mahalline) yürüyerek giden emekçi var. Ama devlet yok, kanun yok, belediye yok, müfettiş yok, insaf yok, aslında vahşi kapitalizmin tam da acımasız ve kural tanımayan ruhu var. Sesimi duyan var mı? Emekçiler bu ülkede daima bir sayı oldular, üçü öldü, altısı yaralandı, otuzu aç kaldı, ellisi kuyruğa girdi ve yüz tanesi, bin tanesi aç yattı. Hep bir sayı oldular ama hiç sayılmadılar. Güçlerini gösterip de saygı uyandıramadılar, örgütlenip de ellerini toprağa basıp doğrulup meydan okuyamadılar. Zincirlerinden başka kaybedecek bir şeylerinin olmadığını hiç anlamadılar. Sesimi duyan var mı?

Şehrin ortasında değil kenarında bir yerde ortaçağ kölelik düzeni, paralel hayatlar sürerken artık koku dışarıya taşı. Aslında ceset kokuları, cesetler dışarıya taşı. Gören var mı? Ama olur mu kardeşim, yeni parlayan yıldız sektörümüz, çok para getiriyor yurtdışından. Hem de biz onlara KAN PARASI ödüyoruz. Sigortaya, iş güvenliğine ve sağlık hizmetlerine ne gerek var. Gören var mı? Son altı ayda on altı kişi iş kazasından öldü, aslında yıllardır insanlar iş kazasından ölüyordu. Ölenler, yaralananlar o kadar çoklar ki; ama hayaletler ve zombiler ülkesinde normal durumlardı bunlar. Gören var mı? Ve basın gördü tam da gözümüze girenleri, belki de artık mecbur kaldılar görmeye. Her gazetede yazı dizisi çıktı renkli renkli, ama yaşadıkları yerler ve suratlar nasıl da inadına siyah beyazdı. Nasıl da şaşkın ve mutsuzdu o işçiler.

Birisi “ben marangozdum memlekette” diyor, “gemileri tahtadan zannediyordum oysa demirdenmiş” hem de nasıl ağır demirden ve nasıldaki eziyor korunmasız işçileri. Gören var mı?

Türkiye’de çalışanlar, iş kazalarında çok ağır bir bilanço ile yüz yüze. SSK’nin verilerine göre 1994-2003 yılları arasındaki 831 bin 248 iş kazasında 10 bin 84 kişi hayatını kaybetmiş. Türkiye’nin durumu Uluslararası Çalışma Örgütü verilerine göre Avrupa Birliği ülkelerindeki iş kazası sonucu ölümleri katlıyor. İş kazaları en sık, kömür madenciliği, dokuma ve gıda maddeleri sanayileri, taş, toprak vs. imalatı, metal endüstrisi, makine imalatı, nakil araçları imalatı, inşaat, nakliyat, toptan ve perakende ticaret faaliyet gruplarında meydana geliyor. Türkiye’de geçen yıl her 100 bin çalışanın 14.4’ü iş kazaları sonucu hayatını kaybettiği kaydediliyor. Gören var mı?

Sözün, yazının bittiği yerdeyiz; tam da bıçağın kemiğe dayandığı bir yerdeyiz ve çok uzun zamandır. Ve yetkili sorumsuzların ne yapmayacakları çok açık. Hep; bir insan hayatından daha önemli işleri var. Ama suçları, ihmalleri yok. Nasıl uyursunuz rahatça yataklarınızda, nasıl seversiniz çocuklarınızı, okşarsınız, başkalarının çocukları sizin yüzünüzden öksüz kalırken. Ve nasıl olur da kimse istifa etmez bu memlekette, nasıl olur da biz rahatça yaşamaya devam ederiz insanlar öldükçe. Sesimi duyan var mı, gören var mı?

Et kokarsa tuzlarsın, ya tuz kokarsa ne yapacaksın...

Dr. Ertuğrul TANRIKULU

SU ÖZELLEŞİNCE BOLİVYA'DA neler OLDU?

Dünya Bankası “özelleştirme yapmazsan sana artık borç vermem” deyince Bolivya'da özelleştirmeler başladı. Demir yolları, hava yolları telefon, hidrokarbon endüstrisi gibi pek çok şey özelleşti ama Bolivya'nın borçları daha da arttı. Ve sonunda Dünya Bankası suyun özelleştirilmesini istedi. Gerekli yasalar çıkarıldı, su hizmetleri 40 yıllığına özelleştirildi. Şirket (Bechtel ve ortakları) halka sadece bol, ucuz ve temiz su değil, yeterli, ucuz enerji ve tarla sulama suyu da vaat ediyordu.

Şirket işe zamlarla başladı, suya her hafta zam yaptı. Su fiyatları çıldırdı. Su faturalarını ödeyemeyenlerin suları kesildi.

Ve yeni binyıl ile su isyanı başladı. Genel grev Cochabamba kentini felç etti. Hükümet su fiyatlarında indirim yaptı ama eylemler devam etti. 4 Şubat günü polis eylemcilere saldırdı, 70 eylemci, 51 polis yaralandı, 200 eylemci tutuklandı. Ölü sayısı konusunda rivayet muhtelif: Bir, yedi, on dört...

Ve devlet eylemcileri yatıştırmak için kiliseden yardım istedi. Mart ayı eylemcilerle kilisenin görüşmeleriyle geçti.

Nisan ayında eylemciler yine meydanlarda idi. Belediye Başkanı ile görüşmeye giden **Oscar Olivera** ve arkadaşları tutuklandı. Ertesi gün serbest bırakıldılar. Fakat tutuklamalar, sonraki

*Su Direnişi Önderi:
Oscar Olivera*

günlerde de devam etti. Tutuklananlar, uzak kentlerdeki hapisanelere gönderildiler. Gösteriler Başkent La Paz ve başka kentlere sıçradı.

Ve sıkıyönetim ilan edildi. Polise olağanüstü yetkiler verildi. Gözaltı süresi 90 güne çıkarıldı. Gözaltına alınanlara su ve ekmek verilmedi. Dört kişinin bir araya gelmesi yasaklandı. Polisin plastik mermi ve gaz bombalarına göster-

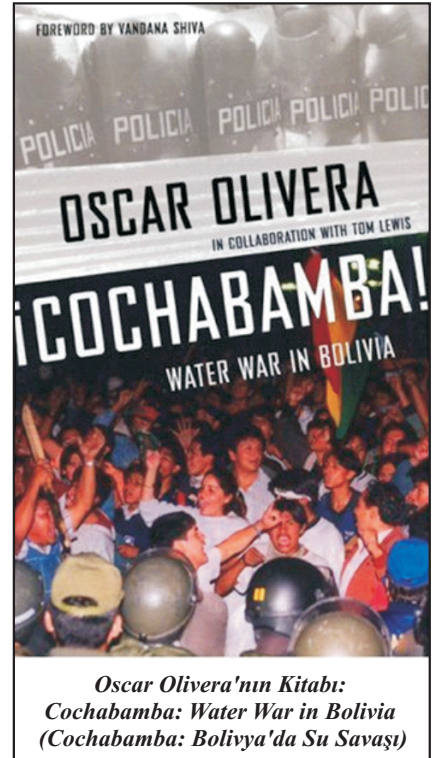
riciler taşlar ve Molotof kokteylleri ile cevap verdi.

Su Direnişi Önderlerinden Olivera, 16 Nisan günü Washington'da IMF ve Dünya Bankası toplantısını protesto edenlere hitap etti. Olivera, 23 Nisan günü de San Fransisko'da uluslararası su şirketlerinden Bechtel önünde 125 arkadaşı ile protesto gösterisi yaptı. Şirket yetkilileri Olivera ile görüşmeyi reddettiler.

Ve 2000 yılının Nisan ayı bitmeden Şirket Bolivya'yı terk etti. Ve Uluslararası Tahkim'e başvurup 25 milyon dolar tazminat istedi

Oscar Olivera, Omar Fernandez ve Evo Morales su direnişinin gündeme taşıdığı

isimlerdi. Bolivya Meclisinde yerli bir milletvekili görmek yeşil bir köpek görmek kadar nadir bir şeydi ama Morales 1997'de Milletvekili seçilmişti. Morales 2002 yılında coca taraftarı olduğu için Meclis'ten atıldı ama 2005 yılında devlet başkanı seçildi. (Coca: Amerikalılar için bir zehir, ama Bolivyalılar için kutsal bir ilaç. Yerliler cocadan kokain yapmaz, yapraklarını çiğnerler, acılarını dindirirler) Su için savaşmaya devam eden Oscar Olivera ise Cochabamba'nın kitabını yazdı: Cochabamba: Water War in Bolivia (Cochabamba: Bolivya'da Su Savaşı) Tüm Belediye Başkanlarına hararetle tavsiye ederiz.

*Oscar Olivera'nın Kitabı:
Cochabamba: Water War in Bolivia
(Cochabamba: Bolivya'da Su Savaşı)*

Mevlüt YAPRAK

Gogol

"DELİ" KİTAPLARI

"Gülü tarife ne hacet, ne çiçektir biliriz" demiş atalarımız. Kitap da pek tarif istemeyen sözcüklerdendir. TDK sözlüğü kitap sözcüğünü "Ciltli veya ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü; herhangi bir konuda yazılmış eser şeklinde tanımlar. Bazı kişi ya da kurumlar sayfa sayısı konusunda hassastırlar; 48 sayfadan az olmaz diye tuttururlar.

Sıra deli sözcüğüne gelince iş değişir. **Sağlıklı bir deli tarifi** bulmak, yapmak neredeyse imkansızdır. Bazı tarifleri beğenmek, onaylamak mümkün değildir. AnaBrittanica gibi bazı kaynaklarda ise ne deli, ne delilik maddesi bulunur. Pek çok psikiyatri kitabında deli sözcüğüne rastlanmaz. Bu konuda adeta istibdad dönemine benzer bir yasak söz konusudur. Bilindiği gibi mecnun, deli, cinnet sözcükleri de II. Abdülhamid'in iktidarı boyunca kullanılması yasak olan sözcüklerdendi. Bu yasağın kaynağı muhtemelen, padişahın sarayda kapalı tutulan ruh hastası bir kardeşinin olmasıdır.

Modern psikiyatriye göre birisi için deli, budala, aptal ve benzeri sözcükler kullanmak onu damgalamaktır. Stigma olarak adlandırılan bu ve

benzeri işlemler-uygulamalar istenmeyen, savaşılmaması gereken bir durumdur.

Modern kitaplarda pek rastlayamamak da Türk ruh hekimliğinin kurucularından Mazhar Osman Uzman'ın kitaplarında zaman zaman deli ve delilik sözcükleri ile karşılaşırız.

"Delilik, sinirlilik dimağ (beyin) hastalığından başka bir şey değildir... Sinir sistemi hastalıklarının mühim fasıllarını deliler, yarım deliler, sinirliler, abdallar, bunaklar teşkil eder... Tifo ateşi arasında sayıklayan bir hastanın sözleri bir delinin hezeyanlarından farklı mıdır? Hatta bir sarhoşun bir deliden ne farkı var... Ruh tıbbı delileri üfürükçülerin elinden kurtarmıştır. Psikopati, yarım deli dediğimiz bu cinnet sahası pek geniştir. Beşerin mühim bir kısmını bunlar teşkil eder... Yarım delilerin değil tam delilerin bile memleketin, bir çok insanların mukadderatına hakim oldukları nadir değildir. Paranoyak dediğimiz yalancı peygamberler, manyak ve isterik kahramanlar tarihte doludur. Belki de tarihi yapanlar onlardır..."

Açıklamalı Psikiyatri Sözlüğü'nde de deli ve delilik yok, stigma ya da stigmata da yok. Fakat insanity defens (delilik savunması), insanity moral (ahlaki delilik) ve insanity partial (kısmi delilik) maddeleri mevcut.

Ya deli kitabı ya da kitapları? Delilerin yazdıkları kitaplar mı, delilerle ilgili kitaplar mı? Her ikisi de mi? Hiçbiri mi? Bu yazıya "Deli Kitapları" başlığını koyarken sorunun farkındaydım. Bu başlıktan meramım deliler ile ilgili, özellikle gerçekten yaşamış-yaşayan deliler ile ilgili kitaplardır. Ve bu kitaplardan doktorlar, özellikle ruh hekimleri tarafından kaleme alınmış olanlardır.

Delilik; tüm sanat dallarının olduğu gibi edebiyatın, edebiyatçıların da yakından ilgilendikleri ve işledikleri bir temadır. Türk ve Dünya edebiyatında bir çok romanın, öykünün, oyunun, anlatının, anı kitabının kahraman ya da karakterlerinden biri ya da birçoğu delidir. Bu konuda Don Kişot ve Aksentin İvanoviç Poprişçin'den Deli Filozof Hikmetullah Efendi ve Deli Dumrul'a bir çok örnek verilebilir.

İşin daha ilginç gerçekten yaşamış-yaşayan delilerden söz eden anlatılardır. Elbette hekimler, ruh hekimleri tarafından kaleme alınmış olan kitaplar daha da ilginçtir. Konu haddinden ziyade geniş olduğundan birkaç ilginç örneğe değinmekle yetinelim.

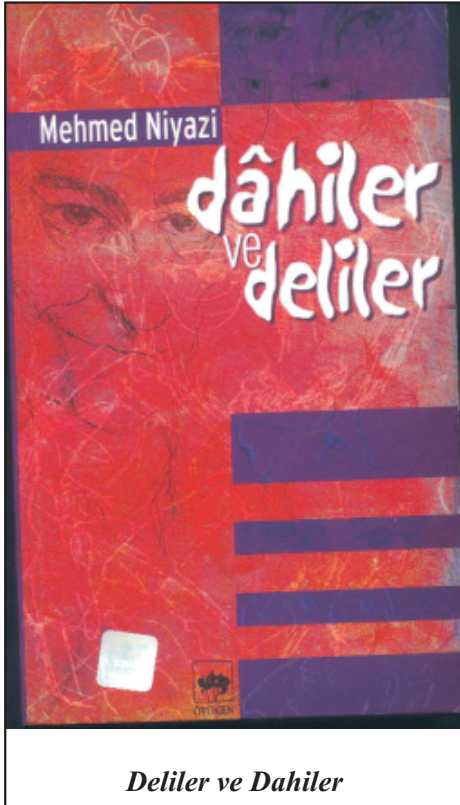
Benim Delilerim: Aziz Nesin bu kitabında tanıdığı delileri anlatır. İyi okurlar, onlardan bazılarını tanımakta zorlanmazlar. Anlaşılan Aziz Nesin sadece polisin ve istihbaratın ilgi alanına girmiyormuş; aynı zamanda bir deli mıknaatısı imiş.

Meczublar; Tanıdığım Kastamonu Delileri İçinde Bir Veli Deli Eşref veya Hacı Eşref: Bu kitaplar Anadolu'nun, dindarların, Osmanlı'

Aziz Nesin

nın delilere bakışının; onları ermiş, evliya mertebesine yüceltişlerinin tipik örnekleri ile doludur.

Deliler ve Dahiler

Yuvasız Kuşlar Gibi (Deliliğin Resimli Sivil Tarihi): Psikiyatri ihtisasını bitiren Cemal Dindar bir süre Urfa'da görev yapar. Kitabının ilk sayfalarında Urfa izlenimlerini anlatır. Urfa'da birçok kişi ile tanışır Dindar. Bunlardan biri de Mahmut Okkaş'tır. Okkaş'ın ilginç bir hobisi vardır: Şanlıurfa delilerini fotoğraflamak. Kitabın ikinci bölümünde ise rahmetli olmuş yirmi Şanlıurfalı delinin fotoğraf ve öyküleri yer almaktadır. Kitaptan anladığımız kadarıyla delilerin çoğu yanarak, donarak ya da trafik kazası sonucu yaşamını yitirmektedir. Şu satırlar Dindar'ın kitabından:

- Sigara, akıl hastalarınca en çok tüketilen maddelerden biridir. Yoğun içerler. Çokyoğun...

- Genelde, yangın tehlikesini gidermek için belli saatlerde ve belli yerlerde içmelerine izin verilir, izne tabiidir ve hemşirelerle, personelle hastaların sigara kavgaları az değildir.

- Sigaranın çok tüketilmesinin temelinde bilimsel bir doğru da olduğu sonradan anlaşıldı. Sigaranın içerdiği nikotin, akıl hastalıklarında kullanılan ilaçların yan etkilerini, ki bunların arasında yerinde duramama, huzursuzluk, kasılmalar gibi kişiyi çok rahatsız edenler de vardır, azaltmaktaydı.

- Bir de Nazım'ın bir şiirinden... Hem kendi tütün tutkuma da ilaç olsun diye:

**"Hiçbir şey dindiremez iç sıkıntımı
Memleketimin tütünü ve türküleri gibi..."**

Soyadımda Deli Var: Aynı zamanda müzisyen olan Dr. Hamit Alacalıoğlu'nun kitabı, bir fıkra kitabını andırıyor. İçinde rahmetli Nehar Tüblek tarafından özel olarak çizilmiş on altı karikatür de var. Bu karikatürlerden biri kitap kapağında da kullanılmış. Alacalıoğlu'nun yazdıklarına göre İstanbul'daki ruh sağlığı hastanelerinin çok sayıda turist-yabancı misafiri de olmuş.

Danimarkalı Hippi:

- Neden saçların uzun?
- Hippilerin parası yoktur. Berbere gitmezler.
- Neden vücuduna resim yaptın?
- Hippilerin parası yoktur. Kağıt alamazlar.

Abderalılar; Gülmeye ve Deliliğe Dair: Collection Hippocratique içindeki bazı mektuplar çok ilginçtir. Hipokrat ile Abderalılar arasındaki yazışmaların orijinal olmadığı zamanla bir şekilde koleksiyona katıldığı kabul edilmektedir. Muhtemelen Wieland; bu mektuplardan ilhamla ünlü eserini kaleme almıştır.

Dahiler ve Deliler: Hilmi Oflaz'ın aziz hatırasına ithaf edilmiş olan bu eser; Küllük ve Marmara Kıraathanesinin ve müdavimlerinin romanıdır. Dr. İzzeddin Şadan'dan Nihal Atsız'a, Mükrimin Halil'den Erol Güngör'e, Hilmi Oflaz'dan Ziya Nur Aksun'a pek çok ünlü isim, romanın kahramanıdır. İlginçtir ki; bu roman ilgili kişi ve kurumlardan ne ilgi, ne de tepki görmüştür.

Soğumayan Ölüler: Bir ruh hekiminin zavallı bir çocuğa yardımını anlatan romandaki bazı karakterler, bazı gerçek kişileri fena halde andırmaktadır. Prof. Dr. Ayhılal Bey, Prof. Dr. Günserin Hanım, Prof. Dr. Özükan Bey ve Uzman Yıldı Bey adlı karakterler Türk psikiyatri aleminden olanlara muhakkak birilerini çağrıştıracaktır.

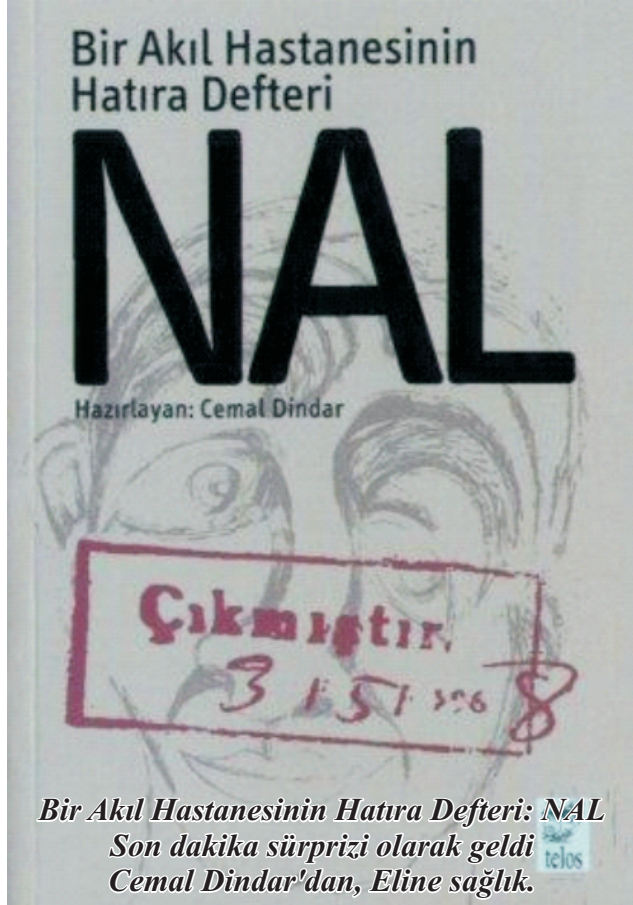
Şimdi sözü Ayhılal beye bırakıyorum. Kendileri psikiyatri biliminin Şeyhületibba'sıdır. İnançlı bir hekimdir..

Listeyi uzatmak mümkündür. Bir okur olarak listenin uzunluğu ile sevincimiz doğru orantılıdır. Hele bir de liste şaheserlerden zenginse. Fakat bir de olaya hastalar ve yakınları açısından bakmak gerekir.

Bir anlatıda, bir yakınınızla ya da bizzat kendinizle karşılaştığınızı düşünün. Kahraman ya da bir karakter olarak. Ama bir deli olarak. Ne yapardınız? Yasal yollara başvurmak dahil bütün haklarınız bir yana. Bu tür bir karşılaşma; hasta kişide yeni bir atak ya da rahatsızlıkta şiddetlenme, sağlıklı kişide ağır bir depresyon nedeni olabilir mi? Niçin olmasın. Bu konuda; şimdilik, Badem Ağacı'nın dallarında isimlerini görenlerin tepkilerini hatırla(t)mak ile yetinelim.

Bu metinde deli ve delilik sözcüklerini delicesine kullandığım için tüm ilgililerden özür dilerim. Stigmadan; damgalamaktan ve damgalanmaktan uzak günler dileklerimle...

Abdulkadiroğlu A: Tanıdığım Kastamonu Delileri İçinde Bir Veli: Deli Eşref veya Hacı Eşref. Kendi yayını, 1991. **Alacaloğlu H:** Soyadımda Deli Var. Papirus yay 1993. **Mehmed Niyazi:** Dahiler ve Deliler. Ötüken, 2001 **Arkonuç O:** Açıklamalı Psikiyatri Sözlüğü. Nobel Tıp Yay. 1999. **Dindar C:** Yuvasız Kuşlar Gibi. Otopsi Yay. 2003. **Dümen H:** Soğumayan Ölüler. Yaşam Yay. **Hipokrat:** Gülmeye ve Deliliğe Dair (Türkçesi: M. A. Kılıçbay). İris Yay. 1997. **Mengi E:** Badem Ağacı. Altın Yay. 2001 **Özdamar M:** Meczublur. Kırk Kandil Yay. 1997. **Uzman M. O:** Tababeti Ruhiye (3. Baskı) İstanbul Kader Basımevi, 1941. **Wieland CM:** Abderalılar (Çeviren: V. Ülkü). Kültür Bakanlığı Yay. **Erşan M:** Medyada şizofreni. <http://www.sizofrenidostlari.org.tr/> **Arslan N:** Dersimin Delileri. Belge Yay. **Dindar C:** Bir Akıl Hastanesinin Hatıra Defteri: NAL, Mitos, 2008

Bir Akıl Hastanesinin Hatıra Defteri: NAL
Son dakika sürprizi olarak geldi
Cemal Dindar'dan, Eline sağlık.

Mevlüt YAPRAK

BİLİM SİZİN İRFAN SİZİN
ÖPÜLECEK ELLER SİZİN.

TÜKENMESİN AYDIN ELİ
İÇE AKITMADI KANI.

PAZARÖREN'İN ŞİVGİNİ
EDİRNE'DE ÇINAR GİBİ.

GECE UYKUSUNU BÖLEN
BEN GÜZEL DOKTORLAR GÖRDÜM.

BU BACILAR ORTA DİREK
SANKİ GÖKTEN İNİMİŞ MELEK.

ADI MUSTAFA KEMAL
NEMİ DESİN DAHA DADAL.

ÖZÜ GÜZEL, SÖZÜ GÜZEL
LOKMAN HEKİM, İZİ GÜZEL.

**DEVECİLER TUZ TAŞIR MERMİ TAŞIR
GÖLBAŞI'NDAN POLATLI'DAN CEPHEYE
KAMAN'DAN MURTAZA, HAN'DAN ÇİL BAYRAM
ÇARIKLI, ŞALVARLI, KUŞAKLI BABAM.**

Trakya Tıp Fakültesi
Serhat şehrinin gözdesi
Bu bir bilim yerleşkesi

Doktorlar geldi gelecek
Dertlere derman olacak.

Takma bacakla gelmişiz
Çeşmesinden su içmişiz
Yemen demişler gitmişiz

Konuşmalar seferberlik
Kore'de niçin savaştık.

Bahçede akasya, çınar
Gölgede Meryemce, Haydar
Mırıldanır etme doktor

Çift, çubuk, yarım kalacak
Bunca dert, nasıl olacak.

Ana, baba, çoluk, çocuk
Yüz metre uzamış kuyruk
Sekreter verecek buyruk

Sedyede iki körpecik
Ölmüşler, imam gelecek.

Karnı büyük, goca dünya
Keder dolu, acı dünya
Ne gül koydun, ne de gonca

Yedin yine doymadın mı
Mezarları sarı çiçek.

Ne güzel doktor tanıdım
Seneler önceyi andım
Dedi türkünü dinlerdim

O güzel günler gelecek
Bizim plak çalınacak.

Yarama vurdu neşteri
Akça yürek, el hüneri
Ameliyat ekip yeri

Ölümcüle can gelecek
Sizin eller, öpülecek.

İrfan oğlu söyler sözü
Aydın ALTAN görür özü
Dadal'ların söner közü

Ne güzelmiş nefes almak
Şöyle bir, kalkıp yürümek.

Nebi DADALOĞLU

KARA KITA'DA SUDAN, SUDAN'DA HAVADAN SUDAN...

Sudan'a gideceğimi öğrendiğimde hem sevindim hem de biraz tedirgin oldum. Çünkü orada yaşananları ve ortamı tam olarak bilmiyordum. Hele ki gideceğim bölge Sudan'ın en karışık bölgesi olan Darfur olunca.. İnternette bu bölgeyi araştırdığımda elde ettiğim bilgiler tedirginliğimi azaltmak yerine arttırıyordu. Sudan Afrika'nın en büyük ülkesi ve nüfusu yaklaşık 40 milyon dolayında. Afrika'nın orta batısında yer alıyor, kuzeyinde Mısır ve Libya, batısında Eritre ve Kızıldeniz, güneyinde Etyopya, doğusunda Çad var. Bu ülkelerin bir kısmı da Sudan gibi büyük sağlık sorunları, açlık ve kıtlıkla adını dünyaya duyurmuş, iç savaşların yaşandığı ülkeler... Ülkenin yüzölçümünde çöller büyük bir alan kaplamasına karşın, Nil Nehri koca ülkeyi boydan boya geçiyor ve suladığı her alana verimlilik saçıyor. Bu arada Sudan kelimesinin Arapça'da karaların karası” anlamına geldiğini de öğrendim.

Zamanı geldi ve heyecanla karışık merak duygularıyla Hartum uçağına bindim. Gideceğim yere ulaşmak için önce yaklaşık 5 bin km uzakta olan Sudan'ın kuzey batısında bulunan başkent Hartum'a gidecektim. Aylardan Eylül idi. Hava Türkiye'de yavaş yavaş serinlemeye başlamıştı. Hartum'a indiğimde havanın sıcaklığını tarif etmem mümkün değildi. Gece saat 22.00 dolaylarında Hartum'da olmama karşın bunaltıcı sıcak her yanı sarmıştı. Uçaktan görebildiğim kadarıyla oldukça geniş bir alana yayılmış şehir, ıslık ışıltı. Şehrin ortasından geçen Nil Nehri ise büyüleyici görünüyordu. Binaların genelde çok katlı olmadığı anlaşılıyordu. Ertesi gün sabah erkenden esas yolculuk başlayacağından Hartum ile ilgili çok fazla bilgi edinmeden dinlenmeye koyuldum. Gideceğim yer Sudan'ın Güney Darfur Eyaleti'nin Başkenti olan Nyala kentiydi. Nyala ismi ben de çok değişik bir etki bıraktı. Pekala çok güzel bir kız ismi olabilirdi.

Sabah erkenden yerel havayolları aracılığıyla Nyala uçağına binmek üzere havaalanına geldik. Ancak Hartum'a ilk geldiğimizdeki misafirperverlik Nyala'ya giderken pek yoktu, hatta zorluk çıkarıldığını bile söyleyebilirim...

Uçağına binmeden önce önemli bir bilgi almıştık. Bizi uçağına götürecek olan havaalanı otobüsüne en son binecek ve sonuçta da otobüsten ilk inip uçağına da ilk binenler biz olacaktık. Çünkü uçakta koltuk numarası yoktu... Biletli olduğumuz halde ayakta kalabilir ya da uçağına binemeyebilirdik. Neyse uçuş görevlilerinin bizi biniş için uğraştırmaları bu planı gerçekleştirmemizi kolaylaştırmış oldu. Sonuçta oturacak yer bulduk. Uçağına binerken oldukça minikti. Kokusu ve görüntüsüyle çok da güzel bir etki bırakmamıştı üzerimizde. Uçak havalanmadan önce kaptan Arapça ve İngilizce uçuş hakkında kısa bilgi verdi. Uçak tam havalanırken önce Şahadet getirildi, ardından Fatiha suresiyle beraber dualar edildi ve uçak kalktı. Ne düşüneceğimizi şaşırmıştık. Güzel hostesimiz ikramlara başladı. Şeker sundu önce, ardından gideceği yere götürdüğü yerel gazeteleri toplarından çıkararak bize getirdi. Sonrasında da mango içeceği ile beraber yerel yiyeceklerden oluşmuş, sandviç ve tatlılar ikram etti. Doğruyu söylemek gerekirse temiz olmayabilir endişesiyle yiyeceklere pek ilgi yoktu. Ama bilmiyorduk ki dönüşte bu sunulanların hepsini silip süpürecektik. Neyse, yiyecekleri yemedik ama gideceğimiz yerdeki insanlar için toplamayı da ihmal etmedik. Kaptan Arapça ve İngilizce anons yaptı, İngilizce bildiğimiz halde sanırım heyecandan, Nyala'ya geldik diye uçaktan indik, neredeyse havaalanına giriyorduk ki arkadan kahkahalar yükseldi. Uçak meğer Nyala'ya gitmeden önce El-Fasher diye başka bir durakta durup yolcu indirip bindiriyormuş ve biz o durakta inmişiz. Tüm uçak, havaalanı çalışanları ve biz dahil bol bol güldük. Bu uçuş sırasında pencereden gördüğümüz manzara Hartum manzarasından oldukça farklıydı. Aşağıda her yer sarı-turuncu çöl kumuyla kaplıydı. Yer yer sanki kurumuş izlenimi veren nehir yatakları seçiliyordu. Nyala'ya geldiğimizde pırpır uçağına binenlerle yaklaşık 2 saatlik bir yolculuk yapmıştık. Hava yine sıcaktı ama Hartum'daki kadar değildi. Evet görece eğlenceli bir yolculuktan sonra bizi endişelendiren yere gelmiştik, Nyala'daydık.

Nyala kentinin nüfusunun 1,5-2 milyon dolayında olduğu söyleniyor. Söyleniyor diyorum çünkü Bölge'de 20 yıldan uzun süredir, nüfus sayımının yapılmadığı ve nüfusa ilişkin kesin rakamın bilinmediği ifade edildi bize. Zaten kentin nüfusu da sürekli değişmekte. Kent göç alıyor ama belki de bir o

kadar kişi çatışmalarda, bir o kadar kadın ve çocuk sağlıksız yaşam koşulları nedeniyle ölüyor. Kentte, çatışmalar yüzünden yerinden edilmiş Afrikalıların barınması ve temel gereksinimlerinin karşılanması için kurulan 4 büyük kamp bulunmakta. Kamplarda yaşayanların sayısı 250 bin kişiye ulaşıyor. Bu kamplarda çatışmalar nedeniyle köyleri yakılıp yıkılmış, sevdikleri öldürülmüş, yaralanmış pek çok Sudanlı insan yaşıyor. Zaten Darfur genelinde 60 dolayında uluslararası örgüt sağlık hizmeti sunma, besin dağıtımı, sanitasyon hizmetleri için temelde insani yardım amaçlı görev yapıyor. Burada insanlar neredeyse yalnızca dış yardımlarla yaşıyorlar. Hizmetlerin başında World Food Programme'in yiyecek dağıtımı geliyor. Yiyeceklerin başında çeşitli bitkilerden karıştırılarak hazırlanmış bir çeşit un, yer fıstığı ve şeker geliyor. Bu kamplara temiz su da dağıtılıyor. Kamplarda temel sağlık hizmetleri de sunuluyor. Bu kamplarda farklı ülkelerden gelen sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütler (Dünya Sağlık Örgütü, UNICEF, UNFPA, Sınır Tanımayan Doktorlar), yerel sağlık hizmeti sunucularıyla birlikte veriyorlar sağlık hizmetini. Bu birimlerde sağlık eğitimi, kötü beslenen çocukların tespiti ve besin takviyesi, ishal ve zatürre gibi sık görülen ve kötü beslenmeyle birleştiğinde öldürücü olabilen hastalıklara müdahale ediliyor. Kamplarda yaşam ve barınma şartları çok kötü görünmesine karşın kentte yaşayan pek çok Sudanlıya göre sağlık hizmetine erişim konusunda daha şanslılar. Çünkü kamplarda yaşayanlara burada yaşadıklarını belirten bir kart veriliyor; bu kart ile kampta yaşayan halk, Nyala Eğitim Hastanesi girişinde kurulmuş olan DSÖ ofisinde, ilk muayeneleri yaptıktan sonra gerekli ise bu hastanede ücretsiz muayene olabiliyor ve DSÖ tarafından verilen ilaçlarını ücretsiz olarak alabiliyorlar. Bu çok büyük bir avantaj, çünkü Sudan'da tüm sağlık hizmetleri ve ilaçlar paralı; buna karşılık halk çok fakir. Doktora gidecek, ilaç alacak paraları olmadığından halk kabile ya da mahallenin büyüklerine gidip onlardan medet umuyor, dua etmekten başka yapacak bir şeyi olmayanlar ise hastalığın geçmesini bekliyorlar. Nyala'da ilk bulunduğum günlerde halkın kaderciliği, Allah verdi Allah alır, yapacak bir şey yok anlayışı beni rahatsız edecek düzeyde etkilemişti. Ancak ilerleyen günlerde anladım ki, kolu kırılan, gözü kanser nedeniyle kör olan, açlıktan ölen, kötü beslenmeden aptallaşan, sıtması tedavisizlik nedeniyle beynine yayılan, içecek temiz su bulamayan, ishal nedeniyle ölen, kocaman dalak ve karaciğerleriyle ailelerine sararan gözleriyle yardım için bakan, açlıktan kolunu kaldırmaya hali kalmayan çocuklarını bir kez bile sağlık hizmeti almaya götüremeyen bu insanların, yaşadıkları dünyayı boş ve anlamsız olarak nitelendirmeleri çok

da haksız değil, çünkü orada bir süre kaldıktan sonra anlıyorsunuz ki bu insanların gerçekten dua etmekten, ilahi bir kudretten yardım istemekten başka yapacak hiç bir şeyleri yok... Bir diğer nokta da bir kişinin işinin olması sağlık güvencesinin olacağı anlamına gelmiyor. İş yalnızca maaş almayı sağlıyor, sağlık ve sosyal güvenceyi değil.

Sudan halkı çok yoksul, yiyecek yemek bulamayan halk, genel olarak kötü besleniyor. Genelde günde iki öğün yiyorlar. Öğlene doğru çok şekerli bir çay ve akşama doğru da ne varsa.. Kısaca genelde aç yaşıyorlar. Bu nedenle erişkinlerde mide ve barsak rahatsızlıkları yaygın olarak gözleniyor. İçeceklerine çok fazla şeker koyuyorlar. Belki de bu yolla bilmeden enerji gereksinimlerini karşılıyorlar. Kansızlık çok yaygın, tıbben belki de kan vermeyi gerektirecek düzeyde kansız olan insanlar normal yaşantılarını sürdürmeye çalışıyorlar. İyot eksikliği çok yaygın. Açlık ve kötü beslenme nedeniyle pek çok hastalığa daha kolay yakalanıyorlar. Ülkede doğuştan beklenen yaşam süresi inanılır gibi değil ama bu yüzyılda ellili yaşlarda. Gelişmiş ülkelerde artık görülmeyen ya da basit bir antibiyotik ile tedavi edilecek pek çok hastalık, burada bebek ve çocukların ölüm nedeni.

Sudan halkının % 90'ı Müslüman ve ülke şeriatla yönetiliyor. Ülkede yaygın kullanılan dil Arapça. Ancak ülke çok sayıda kabile halklarından da

oluşturduğundan yerel dilleri konuşan hatta bir biri ile anlaşamayan Sudanlıların sayısı çok da azımsanacak gibi değil. Ülkede Araplar ve Afrikalılar bir arada yaşıyor. Araplar daha çok ülkenin kuzeyinde yaşarken Afrikalılar daha çok güneyde yaşıyor. Buna ek olarak ülkenin en verimli toprakları, petrol ve maden yatakları da güneyde. Yaşanan çatışmaların temelinde bu durum yatıyor zaten. Cencevit adı verilen atlı/develi silahlı Araplar, Afrika kökenli Sudanlıların korkulu rüyası. Cencevitlerin yaptığı saldırılar sonucu ölenlerin sayısının yarım milyona ulaştığı söyleniyor.

Bunlara ek, hamile kadınların karnını yaran, çocukları diri diri ateşe atan, köyün dört bir yanını tutarak ateş edip rast gele insanlara ateş ederek canlı erkek bırakmayan, kadınlara tecavüz eden Cencevit hikayeleri anlatılıyor her yerde... Dünya bunu bir yandan etnik soykırım olarak nitelendirirken bir yandan da güneydeki verimli topraklardan kazanç elde etmek için türlü planlar yapılıyor. Hartum'daki yönetim Müslüman Arapların elinde, bu nedenle yapılanlara seyirci kalan yönetimin Cencevitlerin bu saldırılarına destek verdiği bile konuşuluyor. Müslüman Arapların ülkede yaklaşık % 30 oranında olduğu söyleniyor ama buna karşın yönetim onların ellerinde. Kuzey komşuları da Arap olan Sudan'da Cencevitlerin kuzeyden de desteklendiği söyleniyor.

Afrikalıların büyük çoğunluğu da Müslüman ancak Afrikalı kültürleri yok olmaya yüz tutsa da hala varlığını hissettiriyor. Afrikalı kadınlar örtünüyor ancak tesettürlü değil kaba bir örtünmeleri var. Bu bir gelenek haline gelmiş yerel bir kıyafet. Bence kızgın güneşten ve çok sayıdaki uçan haşarattan korunmak için de iyi bir yöntem. Top adı verilen 4 metre uzunluğunda renk renk, desen desen örtüleri, içlerine ne giyerlerse giysinler üzerlerine örtüyorlar. Erkeklerin yerel kıyafetlerinin adı ise Cellabiye, başlarına da takkiye yani takke takıyorlar. Cellabiye, ince pamuklu kumaştan yapılmış uzun beyaz bir entari, içine astar giymek gerekiyor yalnız... Yoksa çok transparan oluyor, bizden alıp deneyen arkadaşlarımızdan gördüğümüz üzere... Giyenler çok rahat olduğunu, serin de tuttuğunu belirtiyor. Ama bence erkekler bu kıyafetin içinde korkutucu görünüyor, daha bir uzun daha bir koyu daha bir yabancı görünüyorlar gözüme... Günlük yaşamda koku, kadın ve erkek için çok önemli. Çeşitli bitki ve ağaçlardan parfümler elde ediyor, tütsü kullanıyorlar. Yıkanmak için bile suyun kısıtlı kullanıldığı bu sıcak ülkede parfüm kokuları benim zevkime göre biraz ağır kaçmakla birlikte; yakılan tütsülerin sıtmaya neden olabilecek sivrisinekleri uzaklaştırması, kokuları benim açımdan kabul edilebilir kılıyor.

Bu kültürde Arap kültüründen farklı olarak erkek ve kadın tokalaşıyor, konuşuyor, şakalaşıyor, günlük yaşamda bir arada aynı ortamda bulunabiliyor. Ancak okullarda aynı sınıfta okumuyorlar. Okur yazarlık oranı genel olarak % 60'lar dolayında kadınlar için bu oran çok daha az. Bu ülkede kadınlar da okula gidebiliyor ama okuyan kadın sayısı az. Zaten okuyanlar ile okumayanların geleceği çok da faklı değil. Onlarda üç çocuklu bir adamın belki ikinci, belki üçüncü eşi oluyorlar. Günlük yaşamda herhangi bir söz hakları yok. Bir yerden başka bir yere seyahat etmeleri gerektiğinde bile erkek kardeş ya da eş izni ya da refakati ile gidebiliyorlar. Erkeğin birden çok eşle

evlenmesi çok doğal karşılanıyor. Bu durum yalnızca erkekler tarafından değil kadınlarca da çok normal karşılanıyor. Bunun pek çok nedeni var. Kadınlar genelde aileler çok fakir olduğu için erken yaşta sevmedikleri bir adamla hatta evliliğin ne olduğunu anlamayacak yaşta evlendiriliyorlar. Daha çok kabile kültürü egemen olduğundan, iç savaş ve çatışmalar nedeniyle aileler çocuklarını ve torunlarının izini kaybetme endişesiyle tanıdıklarıyla, genelde kuzenleriyle evlendiriyorlar. Kızlar için çok travmatize olan bu durum, erkekler tarafından daha rahat atlatılıyor çünkü bir süre sonra erkekler beğendikleri başka kadınlarla da evlenebiliyorlar. En önemlisi de tüm kadınlar sünnetli. Evet kadın sünneti bu ülkede çok yaygın. Dinen böyle bir zorunluluk olmasa da gelenek haline gelmiş bu uygulama kız çocuklarına daha ergenliğe geçmeden önce mahallenin en yaşlı kadını ya da ebe nineler tarafından uygulanıyor. Bu ülkede sünnetli olmayan kadına hafif kadın gözüyle bakılıyor. İlk gecelerinde kocası genç kızın sünnetli olmadığını görürse, baba evine geri gönderiyor. Bu aileler için büyük bir utanç kaynağı, bu nedenle aile ne kadar eğitilmiş olursa olsun bu gelenek sürüyor. Kadın sünnetinin birkaç çeşidi var. Özellikle kadının ilişkide zevk almasını sağlayan bölgeyi kesiyorlar ve böylelikle sünnet edilen kadın cinsel ilişkiden hemen hiç haz almıyor aksine acı duyuyor. Ek olarak, yapılan bu girişim uygun olmayan koşullarda ve kişilerce yapıldığından çok sayıda kız çocuğu bu girişim sonrasında kanama ve enfeksiyondan ölüyor.

Hükümet iki yıl önce kadın sünnetini yasaklamış ancak hala evlerde gizli gizli bu işkence gerçek-

leştiriliyor. Yukarıda saydığım nedenler, belki de hiç sevmeyi, istemeyi bir adamla evlendirilen, üstelik her birlikteliğinde tarif edilmez acılar çeken bu kadınların kendi elleriyle kocalarını bir başka kadınla evlendirmek isteğini de açıklıyor olmalı, öyle değil mi?

Türkiye'de, Güneydoğu'da görülen bir gelenek burada yaygın olarak uygulanıyor. Kocası ölen kadın,

kocasının kardeşi ile evlenmek zorunda. Bu uygulama özellikle kadın erkek ilişkilerinde çok katı kuralları olan Zagawa kabilesinde çok yaygın. Bu kabile öteki kabileler içinde en zengin topraklara sahip olanı ve dolayısı ile yaşanan etnik çatışmalardan da en fazla etkileneni. Bu nedenle yaşama dair uygulamaları biraz daha katı ve vahşi olabiliyor. Örneğin kocasının kardeşi ile evlenmek istemeyen bir kadını ölüme terk edebiliyorlar.

Kentte sıklıkla kadınların yüzlerinde kimi izler, çizikler ve üst dudaklarının pembe olmasına karşın alt dudaklarının koyu renk olduğunu, çocukların bedenlerinde değişik yara izlerinin bulunduğunu gördük. Sonradan öğrendik ki bunlar kabile sembolleri. Kadın ve erkeklerin bağlı buldukları kabilelere göre yeni doğan ya da bebeklik döneminde vücutlarına kabilelerini temsilen işaretler konuyor. Bazı kabilelerde kadınların yüzlerine özellikle yanak bölgesine boylamasına kesikler atıyorlar, yine kadınların alt dudaklarına bir şekilde dövme yapıyorlar. Bunu ucu sivriltilmiş tahta çubukları artık o alandan kan gelmeyene dek defalarca batırarak yapıyorlar. Bana oldukça vahşi gelen bu uygulamalar onlar için çok doğal ve kabile için yapıldığından hiç acımadığını söylüyorlar. Erkekler için ise uygulama biraz farklı, onların bedenlerine kabilelerine göre işaretler konuyor. Özellikle sol göğüs ve bel bölgesinde değişik büyüklük ve şekillerde çizgiler var. Bu işaretleme genelde yeni doğan döneminde yapıldığından ve yaşama alanları hiç de hijyenik olmadığından pek çok yeni doğan bu nedenle enfeksiyonlar nedeni ölüyor. Sudanlı bir doktor arkadaşım yeni doğan döneminde yapıldığında bu dönem ölümlerinin % 20'sinin, bu izleri yaparken gelişen enfeksiyonlar nedeni olduğunu söyledi ki bence bu doğru olamayacak kadar yüksek bir oran.

Bölgede bebek ve çocuk ölümü o kadar fazla ve halkın buna karşı yapacak hiçbir şeyi yok ki, özellikle çocuklarına kötü şans ve beladan korunmaları için "hicap" adı verilen içinde bazen Kuran sayfalarının da olduğu, ama içini genelde tahta parçacıkları ile doldurdukları minik deri parçaları takıyorlar. Bizdeki nazar boncukları gibi düşünebiliriz bu hicapları. Hicaplar genellikle boyna, bazen de çocukların göbeklerine takılıyor. Çeşit çeşit ve farklı büyüklüklerde olabiliyor. Uçlarına bazen güçlü ve yırtıcı hayvanların, kuşların tüylerini ya da tırnaklarını takabiliyorlar.

Kadınların en büyük süsü, türlü modellerle ördükleri saçları ve kınaları. El ve ayaklarına sürdükleri kına motiflerinin güzelliğini tarif etmek zor. Parmak uçlarından dirseklere kadar uzanan siyah kınalar çok göz alıcı. Bu kınaları kadınlar evlerde, motifleri kendi kafalarından yaratarak herhangi bir

model ya da kalıp olmadan uyguluyor. Evli kadınlar ayaklarına da kına yakıyor, bir çeşit alyans gibi.. Ayaklara uygulanan kınalar da türlü çiçek motifleriyle ayak parmaklarından, ayak tabanına oradan da ayak bileğine dek uzanıyor.

Nyala çok sıcak bir iklime sahip. Bizim bulunduğumuz Eylül-Ekim ayı boyunca gündüz hava sıcaklığı gölgede 35-40 derece olmasına karşın, bölge sulak ve yağmur alan bir iklime sahip. Bu nedenle bölgede sebze ve meyve bulunuyor ancak çok pahalı. Alım gücü düşük olan halkın bunları alabilmesi güç. Bir tane elma yaklaşık 500 Sudan Dinarı yaklaşık 2.5 ABD Dolarına denk geliyor. Örneğin süt çok pahalı, 1 lt süt ise 3.5 ABD Dolarına denk geliyor. Bu nedenle süt pek satılmıyor, büyük kutularda süt tozu satılıyor. Süt tozu ucuz ve bu nedenle daha yaygın kullanılıyor. Çarşıda kuru baklagil çeşitleri, çeşitli baharatlar, kurutulmuş çeşitli sebze ve et, taze olarak ise soğan, patates, patlıcan, daha çok yeşile çalan domates gibi sebzeler, meyvelerden de mango, cavvafe gibi tropikal meyvelerin yanında bizim bildiğimiz portakal, mandalina, muz yaygın olarak bulunuyor. Taze soğan, roka ve maydanoz ise nadir olmakla birlikte var.

Darfur'da yediğim benim damak zevkime en uygun yiyecek ise Samboska adı verilen, kızartılarak hazırlanan bir çeşit börek. Aslında bizim çığböreğe benziyor biraz. Samboska biraz daha ufak ve daha kıtır. İçine peynir, sebze vb. ne istenirse konulabiliyor ve çarşıda yaygın olarak yapılıp satılıyor kadınlar tarafından. Bir de minik çarşı çaycıları var. Kadınlar buldukları köşelerde, yol üstünde, önlerinde küçücük bir mangal üstünde çay demleyip satıyorlar. Ama en ilginç görüntüyü sokak berberleri oluşturuyor. Yol üstünde giderken duvara asılı çok sayıda ayna gördük. İlk ayna mı satılıyor acaba diye düşündük ama aynaların önündeki koltuklardan ve Sudanlı arkadaşlarımızdan oranın aslında yan yana yerleşmiş sokak berberleri olduğunu öğrendik.

Bulduğumuz bölgede ana cadde dışında asfalt yol yok. Gerçi dönüş yolculuğunda çok da hoş olmayan bir gün geçirdiğimiz başken Hartum'da da durum aynıydı. Yol ortasında kocaman tümsekler ve çukurlar, hendekler görmek mümkün. Asfalt sadece anayolda var zaten, geri kalan her yer kum, toprak; yağmur sonrası ise çamur.

Nyala Çarşısı bizim düşlediğimiz ya da alışkın olduğumuz tipte bir çarşı değil. Aslında büyük bir pazar ya da işportacıardan oluşmuş bir alan demek daha uygun. Ama hemen her şeyi bulmak mümkün. Tabii alışveriş yapabilecek sabrınız ve gücünüz varsa.. Öldürücü sıcaklığı göze alsanız bile; kurutulmuş etlerin satıldığı ya da dericilerin olduğu bölgeye girdiyseviz çarşı geziniz biraz kısa sürebilir. Çünkü Sudanlılar için doğal bir aksesuar haline gelmiş, kovmak için bile

uğraşmaya değer bulmadıkları sineklerin üzerine yapılaşması, çarşıda dolaşan hayvan pislikleriyle satılan et, baharat gibi maddelerin birbirine karışmış bu güne dek alışık olmadığınız türden kokuları, bu çarşı gezisini kısa kesmenize neden olabilir. Ayrıca siz çarşuyu gezerken elinde testi, ellerini, ayaklarını yıkayan erkekleri görürseniz acele edin. Bu durum birazdan kılınacak olan namaz için abdest aldıkları anlamına geliyor ve siz daha ne olduğunu anlamadan çarşı esnafı saf tutup namaz kılmaya başlıyor. Çarşıda yaşam birkaç dakikalığına duruveriyor bir anda.

Giderken bulmayı düşlediğim boncuklu takılar ya da ahşap eşyalar Darfur'da pek yoktu. Sudanlı arkadaşlarım bu tip eşyaları daha güneyde bulabileceğimi söylediler. Bu nedenle bölgede yöresel el yapımı eşya türünde hediye olarak ya da Sudan hatırası olarak alınabilecek önemli bir ürün bulamadık. Zaten tüm piyasayı Çin Malları kaplamıştı, dükkanlarda, el tezgahlarında satılan ne varsa her şey Çin malıydı. Genelde, yerel el yapımı ürün olarak erkeklerin giydiği deri ayakkabılar, yılan derisi çantalar ve bıçaklar, bir de su testileri ve yiyecek tepsilerinin üzerine örtmek için örülmüş hasır kapaklar ve hicap bulmak mümkündü.

Ayrıca şehirde ciddi bir güvenlik sorunu var. Gece sokağa çıkma yasağı var. Saat 22.00'dan sonra dışarı çıkılmıyor. Bölgede güvenlik yerel Sudan askeri gücü yanında AMIS adı verilen Afrika Askeri Birliği desteği ile sağlanmakta. Her yerde silahlı askerler dolaşiyor. Bizim bulunduğumuz dönemde AMIS'in görev süresi bitmek üzereydi. Birleşmiş Milletlerin askeri gücü ülkeye gelip güvenliği sağlamak istiyordu. Çünkü BM gücünün asker sayısı, teçhizatı daha güçlüydü ve

yaşananlardan AMIS'in güvenliği sağlamakta yetersiz kaldığı izleniyordu. Ancak hükümet yine de BM gücünü ülkeye sokmak istemiyordu. Bu nedenle bölgede gerginlik ve ortalıkta dolaşan silahlı güçlerin sayısı artmıştı. Erkeklerin giydikleri cellabiyelerin geniş kollarından görünen bıçaklara ek olarak eli silahlı dolaşan adamlara da alışmaya başlamıştık...

Bölgede genel olarak fotoğraf çekmenin biraz sıkıntılı olduğunu da belirteyim. Askerlerin bulunduğu yerlerde fotoğraf çekilmesine izin verilmiyor zaten. Bunun dışında halk da çok gergin, fotoğraflarının çekilmesinden hoşlanmıyorlar. İzin almadan fotoğraf çekerseniz, ya da -Hartum'da bizim yaşadığımız gibi- fotoğraf çekmeseniz bile elinizde makine olduğu fark edilirse, başınıza her şey gelebilir. Makinenizin elinizden alınması bir yana, saldırıya da uğrayabilirsiniz. Bu nedenle benim çektiğim, kişilerden izin alarak çekilmiş portreler ya da fotoğraf çekilmesine izin verilen kısıtlı yer ve zamanlarda çekilen fotoğraflardır.

Darfur'da 44 gün kaldım. Bu 44 günü birkaç sayfaya sığdırmak elbette mümkün değil. Mesleki yaşantım boyunca karşılaşmadığım hastalıklar, öksüz, kucağımızda koleradan, açlıktan ölen çocuklara rağmen; yerel halkın içtenliği, kurulan dostluklar, akşamları dinlenen türküler, uçsuz bucaksız gök yüzünde buluttan kurtulan dolunay ile oraları hala ortaçağı yaşayan başka bir dünya, başka bir boyut... Her şeye rağmen böyle bir deneyimi yaşadığım ve sizlerle paylaşabildiğim için mutluyum.

Gamze VAROL SARAÇOĞLU

GÜVERCİNLERİ SEVİNDİRİN

her sabah
uyandığımda,
gördüğüm düşü hayra yorum
açmasına açarım da
göğsümün altın kafesini
korkarım
ya bu gece
güvercinler
yüreğimden başka bir ülkeye
göç etmişlerse.

Behçet AYSAN

çünkü, ben ilyas
hasköy'lü -
kör ilyas,
şu koca istanbul şehrinde
yenicami önünde
sanki dünyanın bütün
açlarını
doyuruyormuş gibi
gururlanan bir sevinçle
darı satarım
savrulması için güvercinlere.

EZRAİLİN İSTEFASI

Ezrail erz ederek söyledi: "Ey Rabbi enam,
Bir tebib işte bu il gullarını gırdı tamam

Men edince hele bir ölmeli bimarı helak
O alır bin ölmemeli neferin canını pak.

Verdiğin canları min min ki bu zalim alacag,
De görüm gul deye yahu sene bes kim galacag?

Goy alım canını bari, goparım mehşerini,
Yoksa billah gıracag gulların ekserini

Bu temennamı gabul eylemez olsan hala,
Kerem et, ta emelimden vereyim istefa.

Başga bir hidmete nesben, meni gıl minnetdar,
Ezrail olmağı ver işbu tebibe zinhar.

Mirza Alekber Sabir

AZRAİLİN İSTİFASI

Ölüm meleği birgün çıkıp Tanrı katına
İki gözü iki çeşme dedi ki ıkına sıkına

Bir doktor kulun var Tanrım Turan ilinde
Duymamış olamazsın cümle alemin dilinde

Bir ölümcülün canını alana kadar ben
O kulun bin sağlamı öldürüyor tibben

Benden söylemesi ya bir önlem alırsın
Ya da üç vakte kadar kulsuz kalırsın

N'olur bırak alıvereyim hemen canını
Kurtarayım bu beladan öbür kullarını

Olmaz dersin eğer bu isteğime
Onu azrail eyle benim yerime

Bundan böyle canları o kulun alsın
Benim işim de mesela cam silmek olsun

Aşık Avami